

**Кыргыз Республикасында
инфляция боюнча баяндама
2003-жылдын биринчи кварталы үчүн**

1 (7)

2003-жылдын май айы

Бишкек

Кыргыз Республикасында инфляция боюнча баяндама

Редакциялык Кеңеш:

Төрагасы: Абдуманапов Э.
Кеңештин мүчөлөрү: Цыплакова Л.
Абдыбалы тегин С.
Исакова Г.
Чокоев З.

Жооптуу катчысы: Бушман Ю.

Ушул басылма боюнча маалымат алуу үчүн:

Бишкек шаары, Т.Үмөталиев атындагы көчө, 101,
Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын
(996 3312) 66-90-59 телефону
61-07-30 факсы боюнча кайрылсаңыздар болот.
Электрондук почта: ybushman@nbkr.kg

Басылманы таратуу маселеси боюнча:

Бишкек шаары, Т.Үмөталиев атындагы көчө, 101,
Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын
Тышкы жана коомдук байланыштар бөлүмүнө
(996 312) 66-90-09 телефону, (996 312) 61-07-30 факсы
боюнча кайрылсаңыздар болот.
Электрондук почта: aaibalaeva@nbkr.kg
[http:// www.nbkr.kg](http://www.nbkr.kg)

Акча-кредит саясатынын алдыга койгон максаттары жана натыйжалары жөнүндө кеңири коомчулукка маалымдап туруу "Кыргыз Республикасында инфляция боюнча баяндама" басылмасынын максаты. Басылмада инфляция, аны түзүүчүлөр, региондор боюнча инфляциянын динамикасына түшүндүрмөлөр жана бүтүндөй алганда, инфляция факторлорун анализдөө жана келерки кварталга инфляция боюнча болжолдоолор камтылат. Квартал сайын кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланып турат.

Маалыматтарды жаңыртуунун акыркы күнү: 2003-жылдын 31-январы

Уюштуруучусу - Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы.

Басылма Кыргыз Республикасынын Юстиция Министрлигинде каттоодон өткөн, катталуу күбөлүгүнүн № 628.

"Банк кабарчысы" журналынын редакциясынын басма борборунда даярдалган жана басылып чыгарылган. 720071, Бишкек шаары, Чүй проспектиси, 265.

Телефондор: (996 312) 24-33-35, 24-38-01.

Факс: (996 312) 24-33-35

200 нускада чыгарылат.

© Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, 2003-жыл.

Басылма, Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын уруксатысыз кайрадан басылып чыгарылууга жана кайсыл формада болбосун таркатылууга тийиш эмес. Басылманы көчүрүп басууда жана которууда "Кыргыз Республикасында инфляция боюнча баяндама" басылмасына милдеттүү түрдө таянуу зарыл.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын башка басылмалары

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын жылдык отчету

Жылдык отчет Улуттук банктын жыл ичиндеги бүткөргөн иши жөнүндө толук баяндамасы болуп саналат. Ал өзүнө экономиканын реалдуу секторунун иштеп турушунун өзгөрүшүнүн жыйынтыктарынын кыскача мүнөздөмөсүн, ошондой эле акча-кредит чөйрөсүндөгү Улуттук банктын чечимдерин жана аракеттерин чагылдатат. Өзүндө: экономикалык өнүгүү жана акча-кредит саясаты, финансылык отчеттуулук, Улуттук банк жөнүндө жалпы маалыматтарды, статистикалык тиркемелерди камтыйт. Кыргыз, орус жана англис тилдеринде басылып чыгарылат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын бюллетени

"Улуттук банктын бюллетени" Кыргыз Республикасынын реалдуу сектор, финансы сектору, тышкы сектор боюнча макроэкономикалык көрсөткүчтөрүн, баалар боюнча маалыматтарды жана социалдык көрсөткүчтөрдү камтыйт. Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын Экономика Башкармалыгынын экономикалык изилдөөлөр жана анализдөө бөлүмү тарабынан даярдалат. Басылманы даярдоодо Улуттук банктын структуралык бөлүмдөрүнүн, ошондой эле, коммерциялык банктардын материалдары, Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин, Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин, Кыргыз Республикасынын баалуу кагаздар боюнча Улуттук комиссиясынын маалыматтары пайдаланылат. Ай сайын кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарык көрөт.

Кыргыз Республикасынын төлөө балансы

"Кыргыз Республикасынын төлөө балансы" тышкы сектордун өнүгүшүндөгү акыркы тенденцияларды чагылдырат жана төлөө балансынын аналитикалык жана нейтралдуу формасы, тышкы сооданын структурасы, эл аралык резервдер, тышкы карыз боюнча маалыматтар жана таблицаларды камтыйт жана анда төлөө балансын түзүүнүн ыкмалары жана маалымат базасы, ошондой эле Кыргыз Республикасынын эл аралык инвестициялык позициясы келтирилген. Басылма квартал сайын - январь, май айында, июлда жана октябрь айында жарыяланып турат.

Банк системасынын өнүгүү тенденциясы

Финансылык ортомчу катары Кыргызстандын банк системасынын өнүгүшүнө иликтөөлөрдү жүргүзүү жана ага баа берүү, турукташууга жетишүүдө жана аны колдоп турууда орун алган тоскоолдуктарды аныктоо, ошондой эле банк системасынын турукташуусунун составдык элементтерине баа берүү «Банк системасынын өнүгүү тенденциялары» басылмасынын максаты. Басылма жылдын 1-январына жана 1-июлуна карата абал боюнча кыргыз жана орус тилдеринде жарыяланат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын пресс-релизи

"Улуттук банктын пресс-релизи" Улуттук банкта жана бүтүндөй банк системасында бир жума ичинде болуп өткөн жаңылыктарды камтыйт. Жума сайын кыргыз жана орус тилдеринде жарыяланат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын басылмаларын алуу үчүн

Бишкек шаары Т.Үмөталиев атындагы көчө, 101,

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын Тышкы

жана коомдук байланыштар бөлүмүнө,

(996 312) 66-90-09 телефону

(996 312) 61-07-30 факсы боюнча кайрылсаңыздар болот.

<http://www.nbkr.kg>

МАЗМУНУ

1. ИНФЛЯЦИЯЛЫК ПРОЦЕССТЕРДИН УЧУРДАГЫ АБАЛЫ	5
2. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН ИНДЕКСИ ЖАНА АНЫ ТҮЗҮҮЧҮЛӨР	7
2.1. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН ИНДЕКСИН ТҮЗҮҮЧҮЛӨР	7
2.1.1. АЗЫК-ТҮЛҮК ТОВАРЛАРЫ	8
2.1.2. АЗЫК-ТҮЛҮКТӨН БАШКА ТОВАРЛАР	8
2.1.3. КЫЗМАТ КӨРСӨТҮҮЛӨР	8
2.2. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН РЕГИОНДОР БОЮНЧА ДИНАМИКАСЫ	9
3. ИНФЛЯЦИЯ ФАКТОРЛОРУ	10
3.1. АКЧА АГРЕГАТТАРЫ	10
3.1.1. АКЧА БАЗАСЫ	10
3.1.2. М2 АГРЕГАТЫ	10
3.1.3. М2Х АГРЕГАТЫ	11
3.2. ПРОЦЕНТТИК СТАВКАЛАР	11
3.2.1. АКЧА РЫНОГУНУН ПРОЦЕНТТИК СТАВКАЛАРЫ	11
3.2.2. МАМЛЕКЕТТИК КАЗНА ВЕКСЕЛДЕРИ	12
3.3. АЛМАШУУ КУРСУ	12
3.4. СУРОО-ТАЛАП ЖАНА СУНУШ	13
3.4.1. ТАЗА ЭКСПОРТ	16
3.4.2. ИЧКИ СУРОО-ТАЛАП	17
3.4.2.1. ЖЕКЕ КЕРЕКТӨӨЛӨР	19
3.4.2.2. МАМЛЕКЕТТИК ЧЫГАШАЛАР	19
3.4.2.3. ИНВЕСТИЦИЯЛАР	19
3.4.3. ӨНДҮРҮЛҮП АЛЫНГАН ИЧКИ ДУҢ ПРОДУКТ	20
4. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК БАНКЫНЫН АКЧА–КРЕДИТ САЯСАТЫ МАСЕЛЕЛЕРИ БОЮНЧА НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕРИ	21
4.1. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК БАНК БАШКАРМАСЫНЫН НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕРИ	21
4.2. АКЧА-КРЕДИТТИК ЖӨНГӨ САЛУУ КОМИТЕТИНИН НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕРИ	22
4.3. 2003-ЖЫЛДЫН БИРИНЧИ КВАРТАЛЫ ИЧИНДЕГИ ИНФЛЯЦИЯЛЫК ПРОЦЕССТЕРДИ ИЛИКТӨӨЛӨР ЖАНА 2003-ЖЫЛДЫН ЭКИНЧИ КВАРТАЛЫНА КАРАТА ИНФЛЯЦИЯЛЫК БОЛЖОЛДОЛОР	22

1. 1. ИНФЛЯЦИЯЛЫК ПРОЦЕССТЕРДЕ УЧУРДА ТҮПТӨЛГӨН ТЕНДЕНЦИЯЛАР

Улуттук статистика комитетинин алдынала берген маалыматтары боюнча, 2003–жылдын биринчи кварталында ички дүң продукциянын өсүшү жандануу менен 5,2 процентти түзгөн. Өнөр жайында продукцияны чыгаруунун 7,5 процентке өсүшү катталган. Алтын өндүрүп алуу "Кумтөр" комбинатын эске албаганда өсүш арым 14,9 процентти түзгөн. Өсүштүн жандануусу түстүү металлургия жана электроэнергияны өндүрүүнүн оң динамикасы менен шартталган. Айыл чарба продукциясын өндүрүү 2,1 процентке өскөн.

Үстүбүздөгү жылдын биринчи кварталында оңтойлуу тышкы соода конъюнктурасы түптөлгөн. Өткөн жылдын биринчи кварталына салыштырмалуу, импорттун кыскаруусу шартында экспорттун көлөмү жогорулаган. Бул соода балансынын оң сальдосунун түптөлүшүнө шарт түзгөн.

Сомдун АКШ долларына карата чыңдалуу тенденциясы сакталып калган. Сомдун реалдуу эффективдүү курсу негизги соода өнөктөштөрүнүн валюталарына карата бир аз эле бошоңдогон. Бул, ушул мамлекеттердеги жана республикадагы инфляциянын ортосундагы катышка байланыштуу болгон. Бүтүндөй алганда, улуттук валютанын сатып алуу жөндөмдүүлүгү туруктуу сакталып калган.

Акча агрегаттарынын өсүш арымы басаңдоого ык койгон. Акча сунушунун кеңейүүсү Финансы министрлигинин операциялары менен шартталган. Улуттук банк тарабынан чет өлкө валюталарын таза сатуу 0,9 млн. АКШ долларын түзгөн. Улуттук валютага карата туруктуу суроо–талап сакталып калууда. Калктын акчалай кирешелеринин жана чыгашаларынын структурасында аны сатып алууга караганда чет өлкө валютасын сатуунун артыш тургандыгы белгиленген.

Акча рыногунун проценттик ставкалары жана мамлекеттик казна векселдери рыногундагы кирешелүүлүк төмөндөп олтурган. Алардын динамикасына банк системасынын ликвиддүүлүгүнүн артышы сыяктуу эле, макроэкономикалык абал да таасирин тийгизген. Улуттук банктын ноталары боюнча бир катар аукциондор катышуучулардын санын жетишсиздигинен улам өткөрүлгөн эмес.

Өткөн жылдын биринчи кварталында инфляция эки процентти түзгөн. 2002–жылдын тиешелүү кварталына салыштырганда керектөө бааларынын өсүш арымы жогорулаган. Сезондук фактор жана айрым азык–түлүк товарларына (эт, картофель, пияз, сабиз) суроо–талаптын жана сунуштун дисбалансы инфляциянын негизги себеби болуп калган. Бүтүндөй алганда инфляция монетардык эмес мүнөздү сактоодо. Медикаменттерге кошумча нарктан салыкты алынып

салуу, күйүүчү-майлоочу материалдарга аксиздерди төмөндөтүү инфляцияны токтотуп турган факторлодон болуп калган.

Үстүбүздөгү жылдын экинчи кварталына инфляциянын прогнозу 2-2,2 процентти түзөт. Ал эми аны болжолдоодо тобокелдигинин факторунан болуп сомдун алмашуу курсунун динамикасы жана акчага суроо-талап, салык алуу жагындагы өзгөртүүлөргө байланыштуу кандайдыр бир белгисиздик факторлору саналат.

2. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН ИНДЕКСИ ЖАНА АНЫ ТҮЗҮҮЧҮЛӨР

Улуттук статистика комитетинин мааламаттары боюнча үстүбүздөгү жылдын биринчи кварталында керектөө бааларынын индекси 2 процентке өскөн, ал эми өткөн жылдын ушул эле мезгилинде өсүш 0,8 процентти түзгөн¹.

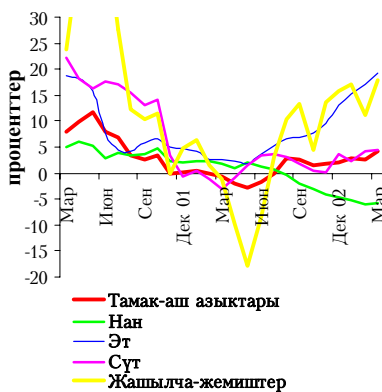
Керектөө куржунундагы эң олуттуу салыштырмалуу салмакты азык-түлүк товарлары ээлейт. Демек, аларга баанын өзгөрүүсү бүтүндөй керектөө бааларынын индексинин кандай болоорун аныктайт. Жылдын ушул мезгилинде тамак-аш азыктарына баанын өсүшүнүн эң орчундуу факторунан болуп сезондук фактор саналат, анткени 2002-жылы аба ырайынын ыңгайсыз болуусунан жана жашылча-жемиштердин түшүмдүүлүгүнүн аз болуусунан улам анын таасири үстүбүздөгү жылы айрыкча көрүнгөн.

2002-жылдын биринчи кварталында керектөө бааларынын өсүш арымдарынын байкаларлык басаңдоосуна алып келген азык түлүктөн башка товарларга баанын төмөндөөсү, үстүбүздөгү жылдын биринчи кварталы ичинде бул товарларга баанын өсүш арымы керектөө бааларынын индексинен артта калып тургандыгына карабастан, анчалык деле маанилүү болгон эмес.

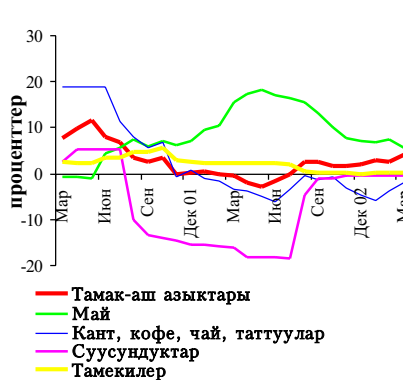
Азык түлүктөн башка товарларга, айрыкча узак мөөнөткө пафдаланылуучу товарларга баанын өсүшү калктын сатып алуу жөндөмдүүлүгүнүн төмөндүгү менен кармалып турууда.

2.1. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН ИНДЕКСИН ТҮЗҮҮЧҮЛӨР

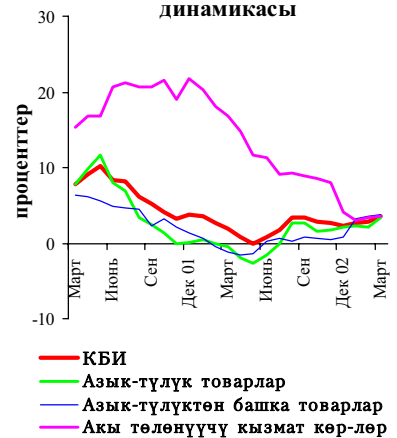
За графиги: Азык түлүк товарларына баанын жылдык динамикасы

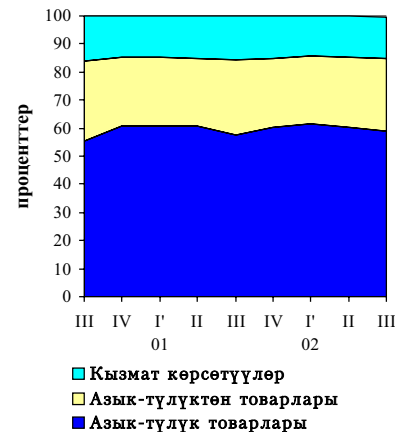
Зб графиги: Азык түлүк товарларына баанын жылдык динамикасы

1-график: КБИнин жылдык динамикасы

2-график: КБИнин структурасы

¹ Улуттук Статистика комитети 2002-жыл үчүн инфляцияны кайрадан эсептеп чыккан. Демек, биринчи квартал үчүн маалыматтар өзгөргөн, инфляциянын "мурдагы" мааниси 1,1 процентти түзгөн.

2.1.1. АЗЫК-ТҮЛҮК ТОВАРЛАРЫ

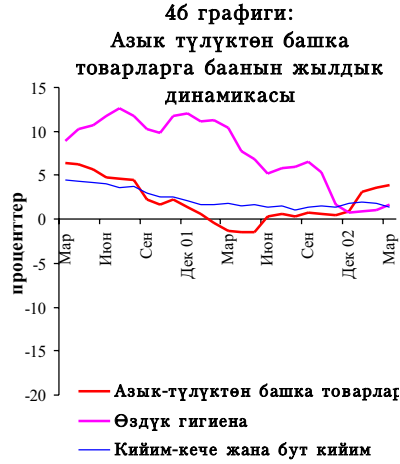
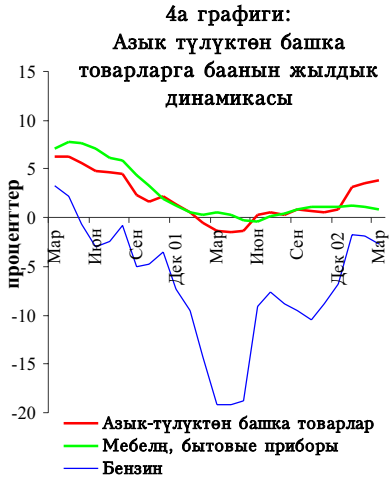
Азык-түлүк товарларынын тобу боюнча баанын 3,8 процентке өскөдүгү белгиленүүдө. Бул топтун динамикасына негизги салымды, мурдагы жылдардагыдай эле, жер-жемиштер тобуна киргендерге баанын жогорулоосу кошкон. Биринчи жарым жылдыктын баалары көп учурларда өткөн жылдын түшүмү менен аныкталат. Алып көрсөк, жаратылыш-климаттык шарттардын ыңгайсыз болуусунан улам 2002-жылы жер-жемиштердин көлөмү 2001-жылдага караганда 3,5 процентке төмөндөгөн. Бул жашылча-жемиштерди сунуштоонун кыскаруусуна алып келген; натыйжада аларга карата баанын өсүшү 26,6 процентти түзгөн. Ошондой эле, 2003-жылдын биринчи кварталында эт жана эт азыктарына баа да 4,4 процентке өскөн. Ал эми, эт азыктарына баанын өсүшүнүн себеби болуп малды этке төгүүнүн көлөмүнүн кыскаргандыгы эсептелет. Кант жана кондитер азыктарына баа 4,2 процентке өскөн. Нан жана нан азыктарына баанын 0,6 процентке төмөндөшү кароого алынып жаткан мезгилдин өзгөчөлүгүнөн болуп саналат, ал республикадагы жана коңшулаш мамлекеттердеги дан эгиндеринин жетиштүү жогорку түшүмдүүлүгүнүн натыйжасында 2002-жылдын төртүнчү кварталында эле түптөлгөн. Буудага баа 2003-жылдын март айында 2002-жылдын март айындагыга караганда 35,3 процентке төмөндөгөн.

2.1.2. АЗЫК-ТҮЛҮКТӨН БАШКА ТОВАРЛАР

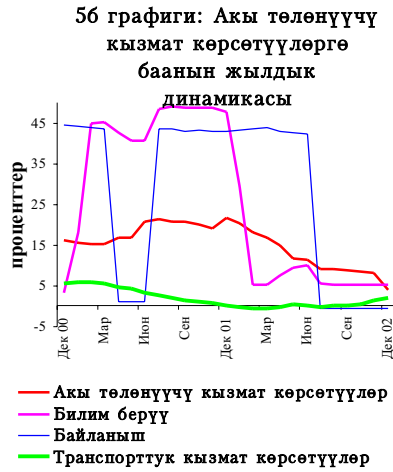
Азык-түлүктөн башка товарларга баанын индекси 2003-жылдын биринчи кварталында 0,6 процентке төмөндөгөн. Отунга баанын 12,1 процентке төмөндөшү жүргөн. Сомдун алмашуу курсунун чыңдалуусу жана импорттун көбөйүүсү азык-түлүктөн башка товарлардын айрым түрлөрүнө баанын төмөндөөсүнө алып келген. Фармацевтика продукциясылары, кошумча нарктан салыктын алынып салынышынан улам 3,6 процентке арзандаган.

2.1.3. КЫЗМАТ КӨРСӨТҮҮЛӨР

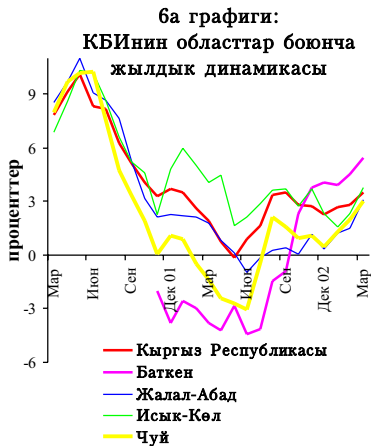
Калкка акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөрдүн баасынын индекси кароого алынып жаткан мезгил ичинде 1,3 процентке өскөн. Баанын жогорулоосу эл ташуучу темир жол транспортунун жана автожол транспортунун кызматтарынын, тиешелүүлүгүнө жараша 7,8 жана 0,9 процентке кымбатташынын натыйжасында келип чыккан. Коомдук тамактануу кызмат көрсөтүүлөрү, тамак-аш азыктарынын айрым түрлөрүнө баанын өсүшүнүн натыйжасында 3,8 процентке кымбаттаган.

2.2. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН РЕГИОНДОР БОЮНЧА ДИНАМИКАСЫ

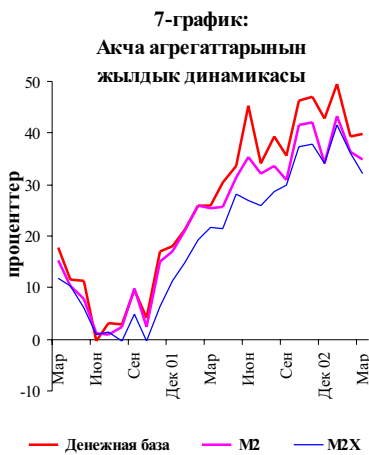

Көпчүлүк региондордо баанын өсүшү бүтүндөй республикадагыга салыштырганда тез арымда жүргөн. Бишкек шаары жана Талас областы булардын катарына кирбейт. Баанын олуттуу өсүшү республиканын түштүгүндө Ош жана Жалалабад областтарында белгиленген, ал жерлерде керектөө баалары тиешелүүлүгүнө жараша, 3,4 жана 2,8 процентке өскөн.

3. ИНФЛЯЦИЯ ФАКТОРЛОРУ

3.1. АКЧА АГРЕГАТТАРЫ

2003-жылдын биринчи кварталында акча сунушу Финансы министрлигинин чыгашаларынын кирешелеринен артып турушу себебинен өскөн. Ошол эле учурда, Улуттук банктын валюта рыногундагы операциялары акча сунушунун кыскарышына өбөлгө түзгөн. Ошентип, бүтүндөй алганда, 2003-жылдын биринчи кварталы ичинде акча агрегаттарынын өсүш арымдары басаңдаган. Өсүштүн негизги бөлүгү мөөнөтсүз депозиттерге туура келгендигине карабастан, банк системасынын депозиттеринин көлөмү көбөйүп олтурган. Улуттук валютадагы депозиттердин салыштырмалуу салмагы да бир азга көбөйгөн.

3.1.1. АКЧА БАЗАСЫ ²

Үстүбүздөгү жылдын биринчи кварталында акча базасы 2,8 процентке көбөйгөн. Жылдык эсепте алганда акча базасынын өсүшү 39,9 процентти түзгөн. Акча базасынын өсүшү Финансы министрлигинин операциялары менен шартталган. 2003-жылдын 1-апрелине карата абал боюнча Улуттук банктын дүң резервдери акча базасынын 190 процентинин ордун жабат.

Акча базасынын структурасында жүгүртүүдөгү накталай акчалардын үлүшүнүн 2002-жылдын декабрь айынын акырындагы 92,2 проценттен 2003-жылдын март айынын акырындагы 94,5 процентке чейин өскөндүгү белгиленген. Ошондой эле, коммерциялык банктардын Улуттук банктагы корреспонденттик счетторундагы каражаттарынын үлүшү 2002-жылдын декабрь айынын акырындагы 7,8 проценттен 2003-жылдын март айынын акырындагы 5,5 процентке чейин кыскаруусу жүргөн. Жүгүртүүдөгү акча көлөмү 5,3 процентке өскөн.

3.1.2. M2 АГРЕГАТЫ

Кароого алынып жаткан жылдын биринчи кварталында M2 акча агрегаты 5,5 процентке көбөйгөн. Бүтүндөй алганда, 12 ай ичинде M2 акча массасы 34,8 процентке көбөйгөн. Депозиттик базанын өсүш тенденциясы сакталып калган, улуттук валютадагы депозиттер 8,3 процентке көбөйгөн. Мында, юридикалык жактардын эсептешүү счетторундагы каражаттардын калдыгы 6,3 процентке, ал эми мөөнөттүү депозиттер 10,8 процентке көбөйгөн.

²Коммерциялык банктардын чет өлкө валютасындагы депозиттерин эске алуусуз

3.1.3. M2X АГРЕГАТЫ

Учурдагы алмашуу курсу боюнча M2X акча агрегаты 4,4 процентке көбөйгөн. Кеңири мааниде колдонулуучу акчалардын өсүшү банктан тышкаркы накталай акчалардын кеңейүүсү жана коммерциялык банктарга депозиттердин агылып кирүүсү себебинен жүргөн. M2X акча массасынын структурасында төмөнкү өзгөрүүлөр болгон:

- банктардан тышкаркы накталай акчалардын үлүшү 0,2 проценттик пунктка көбөйүү менен 62,4 процентти түзгөн;
- улуттук валютадагы депозиттердин үлүшү 0,4 проценттик пунктка көбөйүү менен 13,4 процентти түзгөн. Демек, чет өлкө валютасындагы депозиттердин салыштырмалуу салмагы 2002-жылдын төртүнчү кварталына караганда 0,6 проценттик пунктка кыскарган.

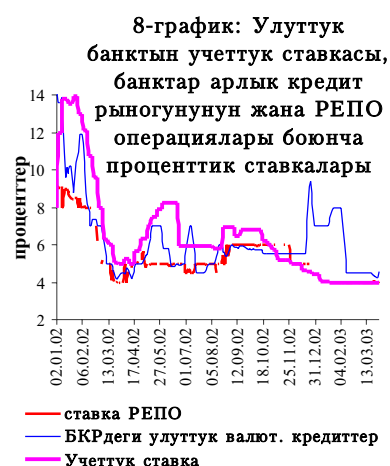
Үстүбүздөгү жылдын биринчи кварталындагы M2X акча массасынын кеңири көрсөткүчүнүн түптөлүшү булактарын иликтеп көрүү, M2X агрегатына банктардын таза чет өлкө активдеринин көбөйүшү сыяктуу эле, Улуттук банктын таза эл аралык резервдеринин көбөйүшү таасир тийгизгендиги тууралуу корутунду чыгарууга мүмкүндүк берет. Таза эл аралык резервдердин өсүшү менчиктештирүүдөн, тышкы кредиттерден жана гранттардан келип түшүүлөр менен шартталган.

3.2. ПРОЦЕНТТИК СТАВКАЛАР

3.2.1. АКЧА РЫНОГУНУН ПРОЦЕНТТИК СТАВКАЛАРЫ

Кароого алынып жаткан жылдын биринчи кварталында Улуттук банктын ноталарын жайгаштыруу боюнча биринчилик рыногунда болуп өтүүчү он эки аукциондон экисү гана өткөрүлгөн. Калган аукциондар катышуучулардын санынын жетишсиздигинен улам өткөрүлгөн эмес. Улуттук банктын ноталарын жайгаштыруу боюнча аукциондордун катышуучуларынын санынын кыскаруусу финансы рыногундагы башка сегменттердин инструменттерине салыштырмалуу бул инструменттин кирешелүүлүгүнүн кыйла төмөн экендигине байланыштуу болгон. Улуттук банктын ноталарынын кирешелүүлүгү акырындык менен төмөндөп олтуруп акыркы аукциондо 4 процентке жеткен. Кварталдын баш жагында ал 4,4 процент деңгээлинде эле

Мамлекеттик казна векселдери менен РЕПО-операциялары 2003-жылдын биринчи кварталындагы кредиттик ресурстардын банктар аралык рыногунда келишилген бүтүмдөрдүн негизги түрүнөн болгон. Бул операциялар боюнча проценттик ставкалар январь

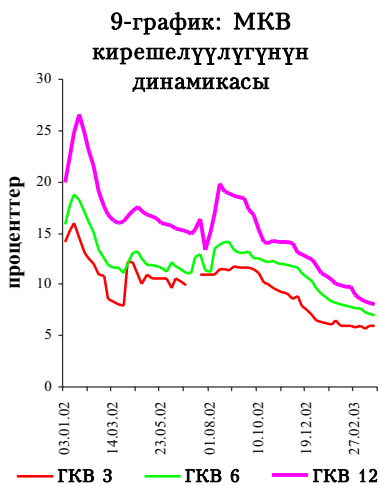

айынын баш жагындагы 4,5 проценттен 4 процентке чейин төмөндөгөн жана бүтүндөй квартал ичинде ушул деңгээлде сакталып турган.

Улуттук валютадагы банктар аралык кредит рыногунун проценттик ставкалары бүтүмдүн мөөнөтүнө жана күрөөнүн түрүнө жараша кеңири чекте өзгөрүлүп турган. Мында, максималдуу проценттик ставка 8 процентке жеткен. Бүтүндөй алганда, улуттук валютадагы банктар аралык кредиттердин проценттик ставкасы 7 проценттен 6 процентке чейин төмөндөгөн.

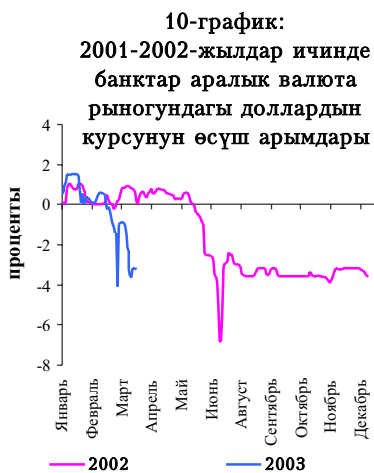
Банктар аралык кредит рыногунун валюта сегментинде ресурстардын наркы бүтүмдөрдүн мөөнөтүнө жана валютанын түрүнө жараша 4 проценттен 12 процент чегинде өзгөрүлүп турган. Отчеттук мезгилдин акырына карата ресурстардын орточо наркы 6 процентти түзгөн.

3.2.2. МАМЛЕКЕТТИК КАЗНА ВЕКСЕЛДЕРИ (МКВ)

Үстүбүздөгү жылдын биринчи кварталында мамлекеттик казна векселдеринин биринчилик рыногунда туруктуу абал сакталып тургандыгы байкалган. Жүгүртүү мөөнөтү үч ай болгон векселдер боюнча кирешелүүлүк олуттуу деле өзгөргөн эмес. Банк системасындагы ликвиддүүлүктүн жогорку деңгээли жүгүртүү мөөнөтү 6 жана 12 ай болгон векселдерге проценттик ставканын бара-бара төмөндөөсүнө өбөлгө түзгөн. Бир мезгилдин акырына карата жүгүртүү мөөнөтү үч ай болгон векселдер боюнча кирешелүүлүк бир проценттик пунктка төмөндөө менен 6 процентке жеткен. Жүгүртүү мөөнөтү 6 жана 12 ай болгон векселдер боюнча кирешелүүлүктүн кыскарышы айкын көрүнгөн. Ал 3,2 жана 4,4 проценттик пункту түзгөн, мында кирешелүүлүк тиешелүүлүгүнө жараша 7,1 жана 8 процентке жеткен.

3.3. АЛМАШУУ КУРСУ

Доллардын алмашуу курсу 2003-жылдын алгачкы эки айында сезондук фактордун таасиринен улам ушул мезгилге мүнөздүү олку-солкулукка дуушар болгон. Январь айында банктар аралык валюта тооруктарында АКШ долларынын курсу жыл башындагыга салыштырганда 1,5 процентке жогорулаган. Улуттук банктын валюталык интервенциялары абалды турукташтырган жана январь айынын акырында доллардын алмашуу курсу кайрадан мурдакы деңгээлине келген.

Февраль айында банктар аралык валюта рыногунда чет өлкө валюталарына суроо-талаптын төмөндөшү байкалган. Банктар аралык валюта тооруктарында доллардын курсу ай ичинде бир аз эле өзгөрүүлөргө дуушар болгон.

Март айынын биринчи жарымында валюта рыногунда бул мезгилге мүнөздүү болбогон, доллардын курсунун төмөндөшү жүргөн, бул, эң башкысы, Ирактагы кооптуу абалдын таасири астында инвесторлордун күтүүлөрүнө байланыштуу дүйнөлүк финансы рынокторунда доллардын позициясынын басаңдашы менен шартталган. Коммерциялык банктардын валюталык позицияларынын балансташбагандыгын АКШ долларынын сомго карата курсунун төмөндөшүнүн башка себеби катары атоого болот. Сомдук ликвиддүүлүктүн деңгээлинин төмөндөшү жана банктардын чет өлкө валютасындагы узакка каралган позициялары сомдун курсунун чыңдалуусуна алып келген. Дүйнөлүк финансы рыноктурандагы абалдын белгисиздиги ички валюта рыногундагы ар кандай алгылыксыз алып сатарлык иш үчүн оңтойлуу шарт түптөгөн. АКШнын президентинин Иракка каршы согуш аракеттерин баштоо күнү катары 17-марттын жарыяланышы, республиканын алмашуу бюролорунда АКШ долларынын алмашуу курсу жагында алып-сатарлыкка басым жасоого себеп болгон. Банктар аралык валюта тооруктарында жана алмашуу бюролорунда 17-18-март күндөрү доллардын алмашуу курсу кескин төмөндөгөн. Улуттук банктын долларды сатып алуу боюнча операциялары абалды турукташтырган.

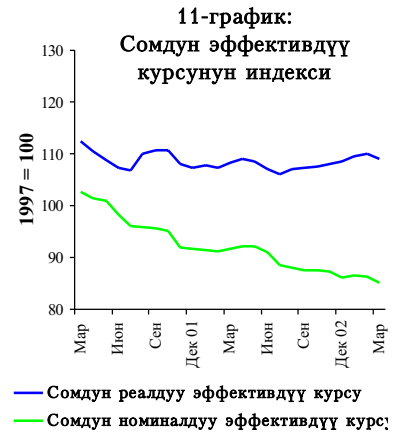
Кароога алынып жаткан жылдын биринчи кварталы ичинде доллардын учеттук курсу 1,1 процентке төмөндөгөн. Ал эми, өткөн жылдын тиешелүү мезгили ичинде АКШ долларынын сомго карата 0,5 процентке чыңдалуусу байкалган. 2003-жылдын биринчи кварталындагы сомдун номиналдуу эффективдүү курсу 2002-жылдын тиешелүү мезгилиндегиге караганда 6 процентке чыңдалган.

Бирок, кароого алынып жаткан мезгилде реалдуу эффективдүү алмашуу курсу 1,6 процентке төмөндөгөн. Бул, номиналдык мааниде сомдун чыңдалышы негизги соодалык өнөктөштөрдөн болгон өлкөлөрдө түптөлгөн инфляциянын ордун компенсациялоого үчүн жетишсиз болгондугу менен түшүндүрүлөт.

3.4. СУРОО-ТАЛАП ЖАНА СУНУШ

Үстүбүздөгү жылдын биринчи кварталында экономикада адаттан башкача жагдай түптөлгөн. Сомдун курсу чыңдалган, ал эми инфляция бир азга өскөн. Адетте, керектөө бааларынын адымдуу өсүшү улуттук валютанын курсунун төмөндөшүнөн улам келип чыгат. Башкача айтканда, республиканын экономикасында өзгөрүүлөр жүргөн.

Экономикага чет өлкө валютасынын агылып кирүүсү улуттук валютанын чыңдалуусуна алып келет. Эгерде улуттук валютаны номиналдык гана эмес, реалдуу мааниде да күчөтүү жүрсө, экономиканын

экономикалык теорияга ылайык экономика тышкы рынокто атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогото баштайт. Адаттагыдай эле, валютанын агылып кирүүсү чийки заттардын белгилүү түрүнүн мисалы, мунайзатынын болушуна жана ушул товарга баа конъюнктурасынын жогорулоо жагына өзгөрүүсүнө байланыштуу. Мында, сырьену кайра ишкеттүү мисалы, машина куруу же электрондук өнөр жайын байланыштуу секторлор жапа чегет. Мындай абал "голландия оорусу" деген атка конгон, анткени дал ушул Голландияда ушундай абал биринчи жолу келип чыккан.

Акыркы жылдары Кыргызстандын экономикасына чет өлкө валютасынын агылып кирүүсү жүрүүдө. Анын келип чыгышы бир түрдүү эмес. Улуттук валютанын 1998-1999-жылдары бошоңдошунун негизинде импорттун көлөмү олуттуу кыскагандыгы айдан ачык көрүнгөн. Экспорттун негизги түрүнөн болгон алтынга баанын динамикасы акыркы учурларда жогорулоого ык коюуда, ошондой болсо да, анын экспортунун көлөмүн кыскаруусуна олуттуу таасирин тийгизген терс кесепеттер да орун алууда. Мамлекеттер аралык келишимдер боюнча берилүүчү электр энергиясына баалар да катталган. Мына ушул эки позиция боюнча 2002-жылы өндүрүштүн жана экспорттун олуттуу түшүшү жүргөн. Ошого карабастан, чет өлкө валютасынын агылып кирүүсү орун алган. Албетте бул жерде жогоруда аталгандар республиканын экономикасына кандай таасир тийгизет деген суроо келип чыгат.

Чет өлкө валютасынын агылып кирүүсүн минимизациялоо (Улуттук банктын чет өлкө валюталарын сатып алуусу) акча сунушун көбөйтөт. Андай болбогон учурда чет өлкө валютасына карата улуттук валюта чыңдала баштайт. Акча сунушунун кеңейүүсү керектөө бааларынын өсүшүнүн келип чыгуусу коркунучун туудурат. Улуттук валютанын артыкча чыңдалып кетүүсү экспорттун атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн басаңдатат. Мындай шарттар экономика теориясынан улам жакшы белгилүү, бирок, иликтеп көрүү үчүн экономиканын мүнөздүү өзгөчөлүктөрүн жана Кыргызстандагы учурдагы абалды эске алуу зарыл.

Акча сунушун кандайдыр бир кеңейтүү алгылыксыз жана ал дароо эле инфляциянын күчөшүнө алып келет деп болжолдоо өтө эле үстүртөн баа берүү болуп калаар эле. Акча сунушу жана инфляциянын өз ара аркеттенүүчү дагы бир, өтө маанилүү көрсөткүч - акчага карата суроо-талап аркылуу жүрө тургандыгын да көңүлгө алууга зарыл. Эгерде акчага карата суроо талап жок же жетишсиз болсо, анда, акча сунушун кеңейтүү шарты баанын өсүшүнө сөзсүз алып келе тургандыгы агык. Мунун механизми өтө эле жөнөкөй, адамдар акчаны коротууга умтулушат, алар-

ды, товар сатып алууга жана кызмат көрсөтүүлөргө жумшоо менен кошумча суроо-талапка өбөлгө түзөт, бул өз кезегинде аларга баанын жогорулоосуна, дегеле баанын жогорку деңгээлде болуусуна алып келет.

Акча карата суроо-талаптын канааттандыраарлык эместиги учурунда, акча сунушунун кеңейүүсү баалардын өсүшүнө алып келбейт. Акчага карата суроо-талаптын булагы ар түрдүү болушу мүмкүн. Алардын айрымдарын атай кетели. Мисалы: улуттук валютага карата ишенимдин артышы; ишкердик жигердүүлүктүн кеңири жайылтылышы жана микрокаржылоо жана микрокредиттөө боюнча программалардын ийгиликтүү жүзөгө ашырылышы. Акчага карата суроо талаптын келип чыгуу булагына көз карандысыз, ал сөзсүз түрдө аракеттенет.

Ал эми экспорттун аттандаштыкка жөндөмдүүлүгү боюнча төмөнкүнү айтууга болот. Биринчиден, экспорттун структурасында сырьелук товарлар басымдуурак кылат. Алардын көбүнүн баасы улуттук валютанын реалдуу эффективдүү курсуна карата ийкемдүү эмес. Орун алган соодалык тоскоолдуктар республиканын тышкы соодасын чектөөдө. Экинчиден, бул андай болбогон күндө да, номиналдык түрүндө чыңдалуусуна карабастан сомдун реалдуу эффективдүү курсу акыркы эки-үч жыл ичинде жетиштүү деңгээлде туруктуу. Экспорттун атаандаштыкка жөндөмдүүлүгү проблемасы структуралык мүнөзгө ээ жана соодалык тоскоолдуктарды алып салуу жагында өкмөттүк деңгээлде чечилет. Ишканалар аттандаштык артыкчылыктардан (арзан жумушчу күчүнөн) пайдалана алышат. Экспорттун аттандаштыкка жөндөмдүүлүгүн колдоп туруу максатында алмашуу курсун пайдалануу Кыргызстандын шарттарында натыйжа бере албайт.

Бул иликтөөлөр, 2002-жылы акча сунушу олуттуу болгонуна карабастан үстүбүздөгү жылдын биринчи кварталында керектөө бааларынын өсүшү монетардык эмес мүнөзгө ээ экендигин көрсөтүүдө. Бишкек шаарында жана Чүй областында керектөө бааларынын өсүш арымы республика боюнча инфляциядан артта калгандыгы фактысы бул аныктаманы тастыктайт.

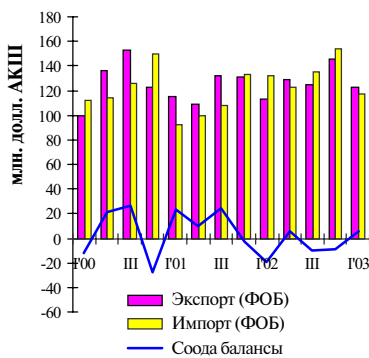
Региондор боюнча инфляция областтардагы суроо-талап менен сунуштун ортосундагы катыштын индикатору катары кызмат кылышы мүмкүн. Жалпы инфляцияга негизги салым Бишкек шаарына жана Чүй областына туура келсе да, региондордун таасирин эске албай коюуга болбойт. Жалпы республика боюнча керектөө бааларынын өсүшүнүн туруктуу жогорулашы Ош областына мүнөздүү.

Өндүрүш жагындагы 2003-жылдын биринчи кварталында бир топко жакшырган. Бул биринчи ке-

зекте, электроэнергетика тармагындагынын жана "Кумтөр" алтын-кен комбинатынын өндүрүш көлөмдөрүн калыбына келтирүүгө байланыштуу. Өнөр-жай өндүрүшүнүн жалпы ыргагы, түстүү металлургиянын продукцияларын эске алууга караганда аз, анткени, өнөр жайынын башка тармактарындагы өсүш арымдары жогору экендиги катталган. Үстүбүздөгү жылы аба-ырайынын бир кыйла катаал болгондугуна карабастан айыл-чарбасында да өндүрүштүн өсүүсү катталган.

3.4.1. ТАЗА ЭКСПОРТ

12-график: Соода балансы

Алдынала алынган маалыматтар боюнча Кыргыз Республикасынын 2003-жылдын январь-март айларындагы соода балансы 5.3 млн. АКШ доллары өлчөмүндө оң сальдодо чыкан. Ал эми 2002-жылдын ушул эле мезгилинде 10,6 млн. АКШ доллары өлчөмүндө анын тартыштыгы байкалган. Тышкы соода сальдосунун өзгөрүүсү товарлардын импортунун 9,1 процентке кыскаруу шартында экспорттук берүүлөрдүн көлөмүнүн 4,5 процентке көбөйүүсү менен шартталган. Тышкы соодалык жүгүртүү 2,6 процентке төмөндөгөн. Мында, КМШ өлкөлөрү жана алыскы чет өлкөлөр менен товар жүгүртүү тиешелүүлүгүнө жараша, 2,9 жана 2,3 процентке төмөндөгөндүгү катталган.

Товарлардын ФОВ баасындагы экспорту 4,5 процентке көбөйгөн. КМШ өлкөлөрүнө экспорт 25 процентке көбөйгөн, ал эми алыскы чет өлкөлөргө экспорт 4,1 процентке төмөндөгөн. Муну, тамеки, кант жана иштетилбеген пахтаны берүүлөрдүн төмөндөөсү менен түшүндүрүүгө болот. Алтынды экспорттоо 18,2 процентке көбөйгөн.

Керектөө жана аралык товарларын эске албаганда товарлардын бардык функционалдык топтору боюнча экспорттун төмөндөөсү жүргөн. Алардын көлөмү тиешелүүлүгүнө жараша 26,4 жана 21,4 процентке көбөйгөн. 2003-жылдын биринчи кварталында аталган товарлардын чогуу алгандагы салыштырмалуу салмагы 68,5 процентти түзгөн.

Экспорттун географиялык структурасында товарлардын экспортунун жалпы көлөмүнүн 64,7 проценти алыскы чет өлкөлөргө туура келген, алардын ичине эң ири экспорттук агымдар Кытайга, Швейцарияга жана Бириккен Араб Эмираттарына багытталган. КМШ өлкөлөрүнө экспорт 24,7 процентке арткан. Анын натыйжасында экспорттук берүүлөрдүн жалпы көлөмдөгү алардын чогуу алгандагы салыштырмалуу салмагы базалык мезгилдеги 29,9 процентке караганда 35,3 процентти түзгөн. Экспорт боюнча негизги өнөктөштөрдөн болуп Россия, Казакстан жана Өзбекстан өлкөлөрү калууда, алардын үлүшүнө 2003-жылдын биринчи кварталындагы республиканын экспортунун жалпы көлөмүнүн 28,5 проценти туура келет.

Товарлардын ФОБ баасындагы импорту, алдынала маалыматтар боюнча 9,1 процентке кыскарган. Мында, КМШ өлкөлөрүнөн импорттук түшүүлөр 15,5 процентке азайган шартта алыскы чет өлкөлөрдөн импорттун 0,4 процентке өсүшү байкалган.

Отчеттук мезгилде товарлардын импортунун негизги статьяларынан болуп керектөө жана инвестициялык товарлар саналган, алардын чогу алгандагы салыштырмалуу салмагы импорттун жалпы көлөмүнүн тең жарымынан көбүрөөгүн түзгөн. Керектөө товарларынын импортунун өсүшү 30,3 процентти түзгөн. Товарлардын башка функционалдык топтору боюнча импорттун көлөмүнүн түшүшү катталган. Сырьелук товарлардын импорту болжол менен алганда төрттөн бир бөлүккө кыскарган. 2003-жылдын биринчи кварталында энергопродукцияларынын импортунун 7,5 процентке кыскаруусу Казакстандан мунайзат продукцияларынын жана Өзбекстандан жаратылыш газын берүүлөрдүн төмөндөшү менен шартталган.

Географиялык бөлүштүрүүдө КМШ өлкөлөрүнүн үлүшү 52,8 процентти түзгөн. Казакстан, Россия жана Өзбекстан республикага товарларды негизги берүүчүлөр болуп калышууда, ошондой болсо дан Казакстандан жана Өзбекстандан импорттун көлмү, тиешелүүлүгүнө жараша 13,7 жана 34,3 процентке төмөндөшү байкалган. Алыскы чет өлкөлөрдөн импорттук түшүүлөрдүн кыскаруусу 2002-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда медикаменттердин, тамекилердин жана байланыш жабдууларынын алынышынын басаңдоосу менен түшүндүрүлөт. Алыскы чет өлкөлөрдүн ичинен эң ири импортерлордон болуп Кытай, АКШ, Германия жана Түркия мамлекеттери саналат. Аталган мамлекеттердин чогу алгандагы салыштырмалуу салмагы отчеттук мезгил ичинде, товарлардын импортунун жалпы көлөмүнөн болжол менен 25 процентти түзгөн.

3.4.2. ИЧКИ СУРОО ТАЛАП

Ички суроо-талаптын абалы түпкү керектөөнүн жана инвестициялык жигердүүлүктүн мүмкүнчүлүгү менен аныкталат. Түпкү керектөө бир нече компоненттерден турат. Автономдук керектөө калктын минималдуу керектөөлөрүн чагылдырат, ал тигил же бул деңгээлде туруктуу сакталып калууда жана утурумдук кирешелердин деңгээлине жана башка параметрлерге жараша болот. Ошондой болсо да, автономдук керектөөнүн деңгээли маданий үрп-адаттарга, психологиялык жагдайларга жана экономикалык өнүгүүнүн деңгээлине жараша жогору же төмөн болушу мүмкүн. Экономикалык өнүгүү канчалык жогору болсо, товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн минималдуу чеги ошончо жогору болот. Республикадагы жакырчылыкты жоюу боюнча иш-чаралар анын деңгээлин төмөндөтүүгө каралган. 2002-жылдын

жыйынтыгы боюнча жакырчылыктын деңгээли мурдагы жылга салыштырганда 3,2 проценттик пунктка төмөндөгөн жана 45,6 процентти түзгөн. Жакырчылыктын кыскарышы автономдук керектөөнүн айрым бир жогорулашына өбөлгө түзөт.

Калктын кирешелеринин өсүшү кирешенин деңгээлине көз каранды болгон түпкү керектөөнү түзүүчүлөрдүн артышына шарт түзөт. Мында керектөөгө чектүү ык коюучулук жогорулаган эмес. Бул инфляциянын көтөрүлүп кетүүсүнөн же улуттук валютанын курсунун төмөндөшүнөн чоочулоодон улам товарларга ашкере суроо-талапка бөгөт коюуга мүмкүн болгондугуна байланыштуу. Ушул эле жерде жыйым топтоого ниеттенгендик кандайдыр бир деңгээлде байкалууда, ал да ар кандай жагдайларга жараша шартталат. Кимдир бирөө каражатты "кооптуу" абалдын келип чыгышындагы муктаждыкка, ал эми айрымдар каражаттарды узакка пайдаланылуучу товарларды же кыймылсыз мүктөрдү сатып алууга топтошкон болсо, кээ бирлери жеке бизнесин баштоого жумшайт.

Учурда, түпкү керектөө менен проценттик ставкалардын өзгөрүүсүнүн байланышы анчалык деле айкын көрүнбөй жатат. Экономикалык теорияга ылайык проценттик ставкалардын төмөндөшү, каражаттарды финансы активдерине жайгаштыруу анча деле алгылыктуу болбой калуусуна түрткү берүүдө. Бул, керектөөнүн жогорулоосуна, же калайык-калк ири сандагы бош турган акчаларды колунда кармап турууга артыкчылык берүүсүнө алып келет. Учурда бул көрүнүштүн экинчи колдонулуп жаткан сыяктуу. Бир жагынан алып караганда, ишеним деңгээли жана банктык аманаттар боюнча түшүп бара жаткан кирешелүүлүк банк системасынын депозиттик базасынын кеңейишүүсүнө түрткү бербейт. Экинчи жагынан, керектөө чыгышаларынын кескин өсүшүнүн белгилери байкалбайт.

Ушуга байланыштуу, чет өлкө валютасынын ролун иликтеп көрүү зарыл. Товар жүгүртүлүшүнүн негизги массасын улуттук валюта тейлегендигине карабастан, транзакциялардын бөлүгү чет өлкө валютасын пайдалануу менен жүргүзүлөрү жашыруун эмес. Бул, улуттук валютага карата суроо-талаптын чыңдалуусу менен катар эл чет өлкө валютасына сутоо-талап сакталып калгандыгын түшүндүрөт. Бул фактынын айкын далили катары чет өлкө валютасындагы депозиттердин жана кредиттердин басымдуу экендигин атоого болот. Чет өлкө валютасы төлөө каражаты, сатып алуу жөндөмдүүлүгүнүн жана финансы активин камсыз кылуучу функцияларды аткара алат.

Эл аралык финансы рынокторундагы абал негизги валюталарга караганда АКШ долларынын позициясы бошоңдогондоосуна алып келди. Ошондой эле, сомдун курсунун АКШ долларына карата турукталышы жана чыңдалышы жүргөн. Айрым эксперттер дол-

лардын еврого карата курсунун кескин төмөндөп кетүүсүн божомолдошууда. Ушуга байланыштуу киреше алып келүүчү финансы активи катары АКШ долларынын кудурети албетте, анчалык өтүмдүү болбой калды. Актив катар АКШ долларында жыйым топтоо кандайдыр бир белгисиздиктин орун алып турушуна жана тобокелдиктерге байланыштуу. Доллардын туруктуу жана ишенимдүү экендигине терең ынаным сакталып турса да 2003-жылдын биринчи кварталында калайык калк тарабынан чет өлкө валютасын сатуу аны сатып алуудан ашкан. Алып көрсөк бул, калк өздүк жыйымдарынын бөлүгүн накталай чет өлкө валютасында кармап туруу менен аларды дагы көбөйтүүдөн токтолуп туруусуна байланыштуу болсо керек.

3.4.2.1. ЖЕКЕ КЕРЕКТӨӨЛӨР

Улуттук статистика комитетинин алдын-ала маалыматтары боюнча калктын акчалай кирешелери 2002-жылга салыштырганда 11,3 процентке өскөн. Мында, колдо турган реалдуу киреше 7,9 процентке өскөн. Калктын акчалай чыгашалары 9,5 процентке көбөйгөн. Чекене товар жүгүртүү 10,6 проценттик өсүшкө ээ болгон.

3.4.2.2. МАМЛЕКЕТТИК ЧЫГАШАЛАР

Мамлекеттик бюджеттин кирешелери 2002-жылдын биринчи кварталына салыштырганда иш жүзүндө мурдакы эле деңгээлинде сакталып калган, алардын өсүш арымдары 1,3 процентти түзгөн. Мында мамлекеттик бюджеттин чыгашалары 3,7 процентке кыскарган. Эмгек акыны төлөөгө кеткен чыгашалар 2,2 процентке өскөн. Мамлекеттик ишканаларга субсидиялар жана бюджеттик каражаттардын эсебинен капиталдык салымдарга жана ремонттоого байланыштуу чыгашалар статьялары олуттуу кыскарууга дуушар болгон. Мамлекеттик ишканаларга субсидиялардын көлөмү 70,3 процентке азайган. Капиталдык салымдарга жана ремонтко 2002-жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда 45,6 процентке аз каражат жумшалган.

3.4.2.3 ИНВЕСТИЦИЯЛАР

Улуттук статистика комитетинин ыкчам маалыматтарына ылайык, 2003-жылдын биринчи кварталында капиталдык салымдардын көлөмү 2002-жылдын январь-март айларына салыштырганда салыштырмалуу баада 10,5 процентке кыскарган. Капиталдык салымдардын негизги булактарынан болуп ишканалардын, калктын каражаттары жана тышкы ресурстар калууда.

3.4.3. ӨНДҮРҮЛҮП АЛЫНГАН ИЧКИ ДҮҢ ПРОДУКТ

Үстүбүздөгү жылдын биринчи кварталында ички дүң продукт 5,2 процентке көбөйгөн. Айыл чарбасында өсүш арым 2,1 процентти түзгөн. Өнөр жай продукцияларын өндүрүүнүн өсүшү 7,5 процентти түзгөн. Алтын өндүрүү боюнча "Кумтөр" өндүрүшүн эске албаганда өнөр жай продукцияларын өндүрүү 14,9 процентке өскөн. Тамак-аш өнөр жайы, электр энергиясын иштеп чыгуу жана машина куруу өнөр жайы боюнча арымдуу өсүштүн катталгандыгын белгилеп кетүүгө болот. Улуттук статистика комитетинин маалыматы боюнча квартал ичинде республика боюнча 8,3 миң жаңы чарба жүргүзүүчү субъектилер каттоодон өткөрүлгөн. Анын ичинен 64,5 проценти айыл чарбасында түзүлгөн. Сооданын үлүшү 15,2 процентти түзөт, көрсөтүлгөн кызматтарга жана кайра иштетүү өнөр жайына тиешелүүлүгүнө жараша 5,7 жана 4,1 процент туура келет.

4. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК БАНКЫНЫН АКЧА-КРЕДИТ САЯСАТЫНЫН МАСЕЛЕЛЕРИ БОЮНЧА НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕРИ

4.1. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК БАНК БАШКАРМАСЫНЫН НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕРИ

Улуттук банк Башкармасы 2003-жылдын биринчи кварталында акча-кредит саясатына тиешелүү болгон бир катар чечимдерди кабыл алган:

- Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн жана Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын 2003-жылдын 12-февралындагы №56 "Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн жана Улуттук банктын 2003-жылга финансылык жана социалдык-экономикалык саясат жөнүндө биргелешкен Билдирүүсү жөнүндөгү" токтому.

Биргелешкен билдирүүдө социалдык-экономикалык саясаттын алдыда турган жылга милдеттери жана 2003-жылга өзөктүү макроэкономикалык көрсөткүчтөрдүн максаттуу маанилери аныкталган. Ошондой эле, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн жана Улуттук банкынын 2003-жылга макроэкономикалык турукташууну бекемдөөгө каралган биргелешкен аркеттеринин Планы бекитилген;

- Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн жана Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын 2003-жылдын 28-мартындагы №171 "Ачык типтеги Акционердик коом "Эсептешүү-Сактык компаниясынын" акцияларынын 100 процентин Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынан Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө өкөрүп берүү жөнүндөгү" токтому.

Бул токтомго ылайык Улуттук банк Ачык типтеги Акционердик коом "Эсептешүү-Сактык компаниясынын" акцияларынын 100 процентин Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө, тактап айтканда Мамлекттик мүлктү тескөө жана тике инвестицияларды тартуу боюнча Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик комитетине өткөрүп берген, ал эми Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги бул акцияларга төлөө катары мамлекеттик баалуу кагаздарды чыгаруу менен аны Улуттук банкка өткөрүп берген.

4.2. АКЧА-КРЕДИТТИК ЖӨНГӨ САЛУУ КОМИТЕТИНИН НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕРИ

Үстүбүздөгү жылдын биринчи кварталы ичинде Улуттук банк, 3 млн. суммасында АКШ долларларын сатып алуу боюнча операцияларды ишке ашырган. Сатуунун көлөмү 3,9 млн. АКШ долларын түзгөн, ошентип таза сатуу 0,9 млн. АКШ долларына жеткен. Улуттук банк долларларды сатып алуу боюнча СВОП-операцияларын жүргүзгөн, алардын көлөмү 460 миң АКШ долларын түзгөн.

Банк системасындагы ликвиддүүлүктүн жалпы деңгээлинин төмөндөшүнөн улам акча-кредиттик жөнгө салуу Комитети Улуттук банктын ноталарынын эмиссиясынын көлөмүн кыскартууну сунуштаган. Мында, 2003-жылдын февраль айында банк системасында ликвиддүүлүктүн артышы мезгилинде, РЕПО шарттарында жөнгө салуу максатында мамлекеттик казна векселдерин жайгаштыруу жүзөгө ашырылган

4.3. 2003-ЖЫЛДЫН БИРИНЧИ КВАРТАЛЫ ИЧИНДЕГИ ИНФЛЯЦИЯЛЫК ПРОЦЕССТЕРДИ ИЛИКТӨӨЛӨР ЖАНА 2003-ЖЫЛДЫН ЭКИНЧИ КВАРТАЛЫНА КАРАТА ИНФЛЯЦИЯЛЫК БОЛЖОЛДОЛОР

2003-жылдын биринчи кварталында керектөө балары өткөн жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда тез арымда өскөн. Түптөлгөн абалдын негизги себептери катары бир нече факторлорду атоого болот. Тамак-аш азыктарынын сезондук кымбатташы баанын өсүшүнүн негизги факторунан болгон. Азык-түлүк товарларынын айрым позициялары боюнча товардык тартыштык буга кошумча түрткү берген. Баалардын өтө тез өсүшүнө салык алуу чөйрөсүндөгү болжолдонуп жаткан өзөрүүлөргө, атап айтканда, ири айыл-чарба өндүрүүчүлөрүнө кошумча наркиан салыкты жана кыймылсыз мүлктөн салык алуунун киргизилишине байланыштуу күтүүлөр таасирин тийгизиши мүмкүн.

Сомдун АКШ долларына карата номиналдык чыңдалуусу экспорттун өтүмдүүлүгүн басаңдатууда, анкткени экспорттук операциялардын кирешелүүлүгүн төмөндөөдө. Бирок бул фактор учурда олуттуу деле ролду ойнобойт. Биринчиден, экспорттун алмашуу курсуна карата ийкемдүүлүгү кыйла алсыз. Экинчиден, Кыргызстанда эмгек акынын деңгээли негизги соода өнөктөштөрдөгүлөргө караганда бир кыйла төмөн, бул биздин экспорт үчүн атаандаштык мүмкүнчүлүгүн ачат. Мындан тышкары, сомдун реалдуу курсу туруктуу жана тышкы соода-

лык операциялар үчүн эч кандай проблемага алып келбейт. Экспорту кеңейтүүдө көйгөйлүү маселе болуп орун алган соода тоскоолдуктары саналат. Ошону менен бирге эле, башка өлкөлөрдүн тажрыйбасы көрсөтүп тургандай тышкы рынокко дароо эле чыгып кетүү мүмкүн эмес. Алгач өнүгүүнү бекемдөө менен ички рынокто турукташуу зарыл.

Ички суроо-талаптын абалы импорттун көлөмүнүн жалпы кыскаруусу шартында керектөө товарларын ташып келүүнүн арткандыгын айгинилөөдө. Керектөө товарларын ташып кирүү жогорулашы ички өндүрүштүн мүмкүнчүлүктөрүнүн чектелүүлүгүн көрсөтүүдө.

Кароого алынып жаткан жылдын биринчи кварталында кеңири маанидеги акчалар 2002-жылдагыдай тез өскөн эмес. Бул, Улуттук банк тарабынан чет өлкө валютасын таза сатуунун катталышына байланыштуу. Ошондой болсо да, чет өлкө валютасына болгон суроо-талап эл аралык финансы рынокторунун таасирине дуушар болууда. АКШ долларынын позициясынын бошондошу республиканын ички валюта рыногунда да байкалууда. Өсүш арымдын негизги массасы мөөнөтсүз депозиттерге туура келсе да депозиттердин өсүшү жүрүүдө. АКШ долларынын келечегине тиешелүү белгисиздик еврого карата кызыкчылыктын артышына алып келген, бирок бул валюта менен операциялардын көлөмү да эле болсо АКШ доллары менен операциялардын көлөмүнө салыштырууга болбойт.

Бул жерде улуттук валютанын курсунун чыңдалуусу жыйым топтоо каражаты катары анын алгылыктуулугун артырып жаткандыгын белгилеп кетүү оң. Ал эми, АКШ долларына карата кооптуу болжолдоолорду чыгаруу үчүн эч кандай негиздер жок. Бул учурда евродун пайда болуусу республиканын финансы рыногуна оңтойлуу таасирин тийгизүүгө тийиш. Бир нече альтернативалуу активдер жүгүртүлгөн финансы системасы бир эле активге байланып калган операциялар ишке ашырылган системага караганда алда канча туруктуу система болуп калат.

Бүтүндөй алганда, макроэкономикалык абал ички дүң продуктынын өсүшүнүн калыптанышы алкагында өнүгүүдө. Мында, "Кумтөр" алтын өндүрүү комбинатынын эске албаганда 2003-жылдын биринчи кварталындагы өсүш артымдары аны эске алуудан караганда жогору. Оң соода балансы улуттук валютанын турукташуусуна өбөлгө түзөт.

Керектөө баларынын өсүш арымы 2003-жылдын экинчи кварталына 2-2,2 процентке деңгээлинде болжолдонууда. "Инфляциясынын" күчөп кетиши коркунучу барбы? Керектөө бааларынын өсүшү айрым азык түлүк товарларына суроо-талаптын жана сунуш-

тун түптөлгөн дисбалансына байланыштуу, мында керектөөгө ык коюу жогорулабайт. Акча сунушунун кеңейүүсү учурда инфляциялык басым жасоого алып келген эмес. Алмашуу курсунун чыңдалуусу инфляцияны жана инфляциялык күтүүлөрдү токтотуп туруу шарт түзөт.

Инфляциянын 2003-жылы айрым бир көтөрүлүүсү Улуттук банк тарабынан болжолдонууда. Албетте, сомдун ашкере чыңдалып кетүүсү да туура эмес, бирок реалдуу эффективдүү курсту турукташуусун колдоп туруу актуалдуу бойдон калууда. Алмашуу курсу менен инфляциянын ортосундагы карама-каршылык жок, бирок анын келип чыгыша мүмкүн.

Инфляция боюнча баяндаманын мурдакы чыгарылыштарында белгиленип кеткендей, инфляция динамикасы дефляциянын келип чыгы мүмкүндүгүн четке кагат. Мында, "инфляциянын төмөндүгү" түшүнүгүнүн келип чыгуусун эске алуу зарыл. Баанын турукташуусун колдоо керектөө бааларынын өсүшү нөлдүк белгини көрсөтөрүн чагылдырат. Ошондой болсо да иш жүзүндө алып караганда дүйнөдө эч ким жана эч касыл болбосун жерде мындай максат алдыга коюлбайт. Кыргызстандын экономикасынын өнүгүүсүнүн учурдагы деңгээли шартында "инфляциянын төмөндүгү" түшүнүгү 4-5 процент деңгээлине туура келет.